

KAMPKLAR!

CHARLIE KRAUTWALD

KAMPKLAR!

VENSTREFLØJEN OG DEN MILITANTE
ANTIFASCISME I DANMARK 1930-39

SYDDANSK UNIVERSITETSFORLAG 2020

*University of Southern Denmark Studies in
History and Social Sciences, vol. 597*

© Forfatteren og Syddansk Universitetsforlag, 2020

Sats og omslag: Dorthe Møller, Unisats ApS

Tryk: Specialtrykkeriet Arco

ISBN: 978-87-408-3311-9

Bogen er udgivet med støtte fra:

Farumgaard-Fonden

Hagens Legatet

Helle Lindes Kulturfond

Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse

Konsul George Jorck og Hustru Emma Jorck's Fond

Overlærer Inger Kunst-Hansens Legat

Professor Ludvig Wimmer og Hustrus Legat

Det har i enkelte tilfælde ikke været muligt at identificere rettighedshavere til bogens illustrationer. Skulle nogen ønske at påberåbe sig disse rettigheder, kan forlaget kontaktes.

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden mangfoldiggørelse af denne bog er kun tilladt med forlagets tilladelse eller ifølge overenskomst med Copydan.

Syddansk Universitetsforlag

Campusvej 55

DK-5230 Odense M

www.universitypress.dk

INDHOLD

FORORD	7
1. PROLOG	11
Hvad er antifascisme?	15
Mellemlkrigstiden	18
Bogens udgangspunkt	23
2. FASCISME OG ANTIFASCISME I MELLEMLKRIGSTIDEN	29
Fascismens anatomi	30
Gadens politik	33
Antifascistiske strategier	36
En dansk fascisme	40
3. »EN PROLETARISK FORSVARSORGANISATION«	47
Arbejderværnet	48
Ungkommunisterne	54
DSU og Ordensværnet	57
De første konfrontationer	63
4. »MED FYSISK SOM MED AANDELIG VOLD«	69
Sommeren '32	70
Et tidligt repertoire	74
Antifascistisk mobilisering	77
Trepil mod hagekors	79
Nye aktionstyper	84
Uro i DSU	87
Opgøret med trepilene	90
5. »EN TRUENDE KNYTNÆVE MOD AL FASCISME«	97
Alarmgruppen	98
Aktioner mod nazisterne	104
Spaltning af det antifascistiske miljø	107
Antifascistisk Kampforbund	110

Antifascistisk Kampfront	112
Efteråret 1935	118
6. »KAMPEN GÆLDER OGSAA DANMARK«	127
Et miljø i opløsning	128
De spaniensfrivillige	132
Frem mod besættelsen	138
Modstandskampen	142
7. »MED FASCISTER DISKUTERER MAN IKKE«	149
Vue over 10 års antifascisme	151
Aktører	153
Konfrontationsbølger	157
Et militant konfliktrepertoire	161
En militant politisk kultur	167
Klassekamp eller selvforsvar?	172
8. EPILOG	177
Konklusioner	178
En vellykket strategi?	182
ANTIFASCISTISKE ORGANISATIONER	185
AKTIONER 1930-39	189
AT STUDERE ANTIFASCISME	201
Empiri og kildekritiske overvejelser	201
Tidligere forskning	207
KILDER OG LITTERATUR	210
Utrykte kilder	210
Litteratur	213
Aviser og periodika	224
NOTER	225
REGISTER	243

FORORD

De seneste års globale politiske udvikling og fremvæksten af nye ultranationalistiske højrebevægelser har skabt en stor interesse for studiet af fascismen og mellemkrigstidens politiske liv. Mange har påpeget mulige ligheder mellem dengang og i dag, men debatten har også kaldt på en historiefaglig kvalificering. Samtidig har det genereret fornyet opmærksomhed på oppositionen til højrebevægelserne, *antifascisterne*. Ikke blot i medier og den brede offentlighed, men også blandt forskere, der internationalt har taget studiet af aktuelle såvel som historiske antifascistiske bevægelser op som et nyt forskningsfelt.

Denne bog handler om antifascisme, et begreb og en politisk adfærd, der i sin mest enkle form kan beskrives som modstand mod fascismen og dens tilhængere. Bogen er først og fremmest en undersøgelse af 1930'ernes mobilisering mod fascismen på den danske venstrefløj og især af de miljøer, der valgte en konfrontativ strategi. Samtidig er den et studie af mellemkrigstidens politiske liv, af arbejderbevægelsens historie, af politisk aktivisme såvel som *radikalisme*. Hvorfor valgte nogle aktivister at reagere på det, de oplevede som en trussel fra fascismen, gennem kollektiv aktion og vold i en politisk kultur, der ellers havde sit fokus på parlamentarisk arbejde? Det er det spørgsmål, jeg over de følgende sider vil besvare ved at undersøge, hvordan den politiske ungdom på venstrefløjen organiserede sin modstand mod fascismen.

Bogen bygger på min upublicerede specialeafhandling i historie, *Kampklar! Antifascistisk mobilisering og militante kampmidler på den danske venstrefløj 1930-36*, som jeg indleverede til bedømmelse

på Københavns Universitet i marts 2016.* Tilblivelsen af bogen har således været lang: Det hele begyndte med en spæd idé i efteråret 2014, og undervejs har der været både op- og nedture. Ganske vist er ordene i bogen – og det slidsomme arbejde med kilderne, der ligger bag dem – mine egne, men uden de mange mennesker, der har givet mig og projektet deres støtte, var bogen næppe blevet til noget.

Min specialevejleder og støtte gennem hele forløbet, lektor Sofie Lene Bak fra Københavns Universitet, gjorde mig engang opmærksom på, at det ikke nødvendigvis opleves som positivt at blive takket i et forord til en bog eller afhandling. Dét beror helt på den faglige kvalitet af produktet, og om man overhovedet *ønsker* at blive associeret med det. Derfor håber jeg også, at hun tilgiver mig for at nævne hende som den første. Jeg er Sofie Lene Bak dybt taknemmelig for den kyndige og fagligt engagerende vejledning i forbindelse med mit speciale og for opbakningen til også at gå videre med en bogudgivelse.

I den forbindelse skylder jeg samtidig en stor tak til min censor på specialet, professor Kurt Jacobsen fra Copenhagen Business School, for hans flotte anbefaling af selvsamme idé.

Jeg vil også gerne takke min skyggevejleder på specialet, Flemming Mikkelsen, for hans gennemlæsninger og for at have introduceret mig til ikke blot *contentious politics studies*, men også mange gode kollegaer inden for dette fagfelt i Norden.

Af disse har især professor Johan A. Lundin fra Malmö Universitet været min utrættelige mentor og ven gennem de seneste fem år. Han skal have tak for at dele min begejstring og for sit engagement i udviklingen af antifascismeforskningen i de nordiske lande.

En stor tak skal også lyde til lektor Claus Bundgård Christensen fra Roskilde Universitet for hans opbakning til projektet og kritiske indspil til mit manuskript i den sidste fase.

Jeg vil også gerne rette en særlig tak til Syddansk Universitetsforlag for deres støtte til bogen og til min redaktør, Michael Dam Petersen, for et helt igennem behageligt samarbejde.

---

* Resultater fra dette arbejde har tidligere været publiceret i en artikel i *Historisk Tidskrift för Finland* (2017:1) og i antologien *Anti-Fascism in the Nordic Countries* (Routledge 2019).

Småkaliberbøger som denne finansierer ikke sig selv, og derfor har den rørende og gavmilde støtte til projektet fra en række fonde været helt essentiel for bogens tilblivelse. En stor tak skal lyde til bestyrelserne for Professor Ludvig Wimmer og Hustrus Legat, Farumgaard-Fonden, Helle Lindes Kulturfond, Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, Konsul George Jorck og Hustru Emma Jorck's Fond, Overlærer Inger Kunst-Hansens Fond og Hagens Legatet.

Til sidst vil jeg gerne udtrykke min udelte taknemmelighed over for alle mine kære – familie, venner og ikke mindst min livskammerat – der de seneste fem år har måttet trækkes med mig og mine talrige historier om henved 90 år gamle politiske slagsmål.

Charlie Krautwald

København den 30. april 2020

1

PROLOG

Klokken havde netop passeret 14, da de første moddemonstranter begyndte at indfinde sig på pladsen. Fra en telefonkiosk kunne kriminalassistent Andreas Hansen melde ind til Politigården, at der befandt sig omkring et hundrede 'kommunister' på stedet. Et kvarter senere var det tal femdoblet. Kort efter rullede otte af politiets store udrykningsvogne ind på pladsen, og fire delinger under ledelse af politiinspektør Einer Møllerup gik i gang med at fjerne moddemonstranter og tilskuere.¹ Den konservative avis, *Dagens Nyheder*, beskrev situationen således:

Allerede ved 15-Tiden, en Time før Mødet skulde begynde, var der et stort Opbud af Politi i Kvarteret [...] og hele dette Sceneri af Politibiler, ridende Politi og Politibetjente med Gummiknipler hængende udenpaa Uniformen, hvortil kom Sværme af hujende Ungdom, der nu og da maatte holdes i Ave af Politiet, fik utvivlsomt mange konservative Kvinder og Mænd, der var paa Vej til Mødet, til at give op og vende om, før de naaede frem [...]²

Det var søndag den 29. september 1935 og stedet Blågårds Plads på Nørrebro i København. Konservativ Ungdom (KU) havde denne dag indkaldt til et offentligt friluftsmøde på pladsen med efterfølgende demonstrationstog til Østervold. Den konservative ungdomsorganisation håbede på fem-seks tusinde deltagere og tilskuere; Københavns Politi forventede ballade fra venstreorienterede moddemonstranter og overfald på deltagerne før, under og efter demonstrationen. Kommunisterne havde opfordret folk til at besætte pladsen to timer før mødets start, og politiets efterretninger pegede på, at der ville blive "gjort Forsøg paa først at forhindre Mødets Afholdelse og derefter, hvis dette ikke lykkes, at genere og ødelægge Mødet det mest mulige."³

Antifascister med løftede knytnæver og heilende KU'ere på Blågårds Plads søndag den 29. september 1935 (Københavns Museum).

For at forstå, præcist hvor kontroversiel en KU-demonstration på det indre Nørrebro var i 1935, og hvorfor politisk vold var en forventelig konsekvens af sådan en demonstration, må vi tage et blik tilbage på de tre foregående år. Konservativ Ungdom havde siden 1932 gennemgået en radikalisering og en ideologisk nyorientering med tydelig inspiration fra fascismen og den politiske udvikling i Tyskland.⁴ Det skabte politiske spændinger, der kom til udtryk i den offentlige debat såvel som på gaderne i et stadigt stigende antal fysiske konfrontationer mellem medlemmer af KU og aktivister fra den radikale venstrefløj. Det havde flere gange ført til ballade ved unkonserverne møder og demonstrationer i hovedstaden, og denne gang var der fra

Konservativ Ungdoms side lagt i kakkelovnen til en demonstration ud over det sædvanlige: Man ville holde sit store årlige friluftsmøde på Blågårds Plads – midt i et af de rødeste områder i landet. Der var med andre ord tale om en veltilrettelagt provokation fra Konservativ Ungdoms side.

Kort før mødets start klokken 16 var flere tusind mennesker samlet i området. På selve Blågårds Plads befandt der sig ifølge *Politiken* mere end to tusind, heraf 5-600 KU'ere, mens der uden for politiafspærringerne havde samlet sig yderligere to tusind mennesker i en moddemonstration, der gik rundt i gaderne omkring pladsen og råbte antifascistiske slagord.⁵ Da KU-mødet kort efter tog sin begyndelse, svarede moddemonstranterne straks igen ved at råbe og synge "Internationale" for at overdøve de konservative talere. Flere steder brød der slagsmål ud blandt tilhørerne, og politiet måtte gentagne gange afværge stormløb på politiafspærringerne. Efter tre kvarters spektakelmøde forlod KU'erne pladsen og marcherede under slagsange og musik op ad Blågårdsgade mod Nørrebrogade. Det kom til flere voldsomme sammenstød, hvorunder blandt andre den konservative folketingsmand Victor Pürschel blev slået ned af moddemonstranter på hjørnet af Baggesensgade. Ved Dronning Louises bro lykkedes det politiet at standse moddemonstranterne, mens KU fortsatte demonstrationen over på den anden side af søerne til Østervold.⁶

"Slaget på Blågårds Plads" står tilbage som en af 1930'ernes største massekonfrontationer i Danmark og kulminationen på en udvikling præget af gensidig højre- og venstreradikal mobilisering. Den historiske forskning har produceret en fyldig litteratur om Konservativ Ungdom, de danske nazister og en række af 1930'ernes højrenationale genrejserbevægelser såsom Dansk Samling. Mange af disse studier har fokuseret på bevægelsernes ideologi og diskuteret, om de var garanter for en særlig dansk version af fascismen. Samtidig har historikere forsøgt at forstå, hvorfor de danske nazister som Frits Clausens DNSAP aldrig fik et politisk gennembrud i Danmark.⁷ Anderledes lidt ved vi imidlertid om den anden side i konfrontationerne, om venstreaktivisternes eller *antifascisterne*, som de kaldte sig selv. For Blågårds Plads markerede samtidig det foreløbige højdepunkt i en militant mobilisering på den unge venstrefløj mod fascismen.

I årene fra 1930 og frem til midten af årtiet opstod der i Danmarks Socialdemokratiske Ungdom (DSU) og Danmarks Kommunistiske

Ungdom (DKU) nogle militante miljøer, der definerede sig selv som antifascistiske. Inspireret af den politiske udvikling i Europa og politiske strømninger i den internationale arbejderbevægelse satte de sig for at standse fremvæksten af en dansk fascisme – ikke gennem politisk oplysningsarbejde og agitation, men gennem fysisk konfrontation. De antifascistiske miljøer talte aldrig mere end nogle få hundrede aktivister, men kom til at sætte et tydeligt præg på venstrefløjen og 1930'ernes politiske kultur. Antifascismen er imidlertid et underbelyst emne i den historiske forskning og i den brede fortælling om mellemkrigstiden. Blandt andet fordi deres aktivisme er blevet betragtet som en del af en ungdomspolitisk ekstremisme af fremmed herkomst, hvis politiske indhold stort set er gået tabt i eftertidens større fortælling om, hvordan Danmark kom ud af 1930'erne med demokratiet intakt. For den venstreorienterede ungdom havde mobiliseringen mod fascismen imidlertid en nær sammenhæng med netop den grundlæggende kamp om samfundsudviklingen.

I denne bog undersøger jeg, hvorfor unge aktivister på den danske venstrefløj i 1930'erne valgte at engagere sig i en ofte voldelig kamp mod højreradikale bevægelser på gader og i forsamlingshuse, og hvordan de organiserede denne kamp gennem et repertoire af militante aktioner. Bogen handler om de organisationer og politiske miljøer, der i perioden beskrev deres politiske projekt som en opposition til fascismen – som antifascisme – og som havde en militant politisk praksis. Det er et studie af arbejderbevægelsen og den politiske venstrefløj i mellemkrigstiden. Eller rettere: den del af venstrefløjen, der i mødet med truslen fra fascismen valgte en konfrontativ strategi. For den antifascistiske kamp antog mange forskellige former, lige fra oplysningsarbejde og opinionsdannelse over solidaritetsarbejde med fascismens ofre til agitation, konfrontation og politisk vold. Det var et landsdækkende fænomen, men min undersøgelse fokuserer på det storkøbenhavnske område, hvor de antifascistiske miljøer var størst, og den militante aktivisme mest udbredt.

HVAD ER ANTIFASCISME?

Ifølge den britiske historiker Nigel Copley kan antifascisme i sin mest enkle form defineres som modstand mod fascismens ideer og tilhængere. Antifascismen udgør ikke i sig selv nogen politisk ideologi,